

Vestmannen

Nr 4

Bergen, 20. mai 1999

15. årgang

Johan Anthon Schulze 75 år 25. mai 1999

Johan A. Schulze møtte eg fyrste gongen sumaren 1963, i Norsk Målførerarkiv, Universitetet i Oslo der han yrkte sidan embetseksamen (fyrst som assistent i arbeidet med *Norsk Dialektatlas*, vidare – frå 1971 – som amanuensis og seinare – frå 1977 – som fyrsteamanuensis ved arkivet, til han nådde aldersgrensa i 1994). Sidan råkast me mang ein gong, og dei siste åri hev serleg arbeidet hans med det nye prentet av Gustav Indrebø, *Norsk Målsoga* (1951), med m.a. eit nytt langt stykke – om målbrigdingar i eldre nynorsk tid – vore emne for stendige samrøder. Kjennskap hev vakse til venskap.

Schulze kjem frå eit «urfylke», Telemark. Rett nok er han fødd i Pittsburgh, Pennsylvania, men han olst opp i Solum, eit herad som no er ein lut av Skien. Dragnaden låg i målvitskapleg lām, og etter tysk og engelsk som sidefag, og med nordisk som hovudfag, vart han i 1957 cand. philol. ved Universitetet i Oslo, med eit målføreemne som hovudoppgåve: «Eit eldre jamningstilhøve i vikversk». Dette tilhøvet (eldre jamning på -å) granska so Schulze vidare, og i 1972 gav han ut ei forvitneleg og viktig bok om saki, som vart fylgd av eit tilleggshefte i 1997. Kjernevaldet for Schulze si granskning er målføri i Telemark (serleg Grenland), Vestfold og Buskerud i tidlegare tid og notid. Stor kunnskap syner han i halvhundre hefte, tidsskrift- og bladstykke sidan 1951 og til no, serleg med framlegging og granskning av ord- og namnetilfang – utan at einskildarbeid treng nemnast her. Det kan skøyta att å at fyrste målføreoppskriftene etter Schulze i Norsk Målførerarkiv er frå 1947! Han er kjend som ein sers grannsam oppskrivar av målføretifang.

Norskstudentar kjenner bokstavrekka «J.A.S.» frå nedst på målførerekart, og det er vel som framifrå målføreteiknar Schulze er vidast kjend. Han laga elles dei kring 250 (!) kart til det påemna verket *Norsk Dialektatlas* som diverre enno er uprenta (og ikkje heilt fullført,

Johan A. Schulze prentetur Norsk Målsoga

med Ingeborg Hoff (1911-93) som opphavleg ansvarleg utgjevar.) Men dei fire universiteti hev kvart fenge ein kopi av dette ovnyttelege tilfanget, gjord i stand av Schulze.

Johan A. Schulze er òg ein grunnkjennar av eldre (gotisk) handskrift, og andre hev hatt bate av denne kunna hans; soleis Kjell Venås som i føreordet å den verdfulle samlingi av norske tekster or dansketidi, *Den fyrste morgonblånen* (1990), held føre (s. 13): «Johan Ant[h]on Schulze har kontrolllese dei fleste av tekstene som fanst berre i handskrift.» Med nytidig målbruk kan dette kallast 'kvalitetssikring'.

Den norske målsoga kjenner Schulze väl, og av bøkene om dette emnet hugsar han best Gustav Indrebø: *Norsk Målsoga*. Han er difor sjølvskriven som tilbuar av det som no legst til i nyprøntet av verket; det er elles i kjømdi.

Målformi som Schulze nyttar er korke Solum-mål eller nynorsk 1938-normal. Han hallar evlaust å den klassiske skipnaden Indrebø (og Sigurd Kolsrud) heldt seg til.

Johan Anthon Schulze er ein vensæl

mann, varleg og hjelksam, med rosverd og dug. Han fortener takk og gaum for det han til dessa hev evla. Mangment er flokken som meiner det!

Oddvar Nes

Lars Bjarne Marøy

vart vald til ny formann på årsmøtet 1999 i Vestmannalaget etter Leidolv Hundvin som hadde sagt frå seg attval. Melding frå årsmøtet stend på s. 2.

Ordtøkjet

**Det kann liggja eit stort
Tre
i eit lite Fræ.**

Etter Ivar Aasen

I dette bladet

Oddvar Nes: Johan A. Schultze 75 år	1
Ludv. Jerald: Årsmøte i Vestmannalaget	2
Noreg einelandsnamn	3
Andre høgnorsksamlingi	3
K.E. Steffens: Fløgestad-roman	4
Eyvind A. Dalseth: Den truande tanken	4
Ludv. Jerald: Knut Robberstad	5
Magnus Robberstad: Anbeheitelse	6
J. Gjerdåker: Karel Capec	7
Kai Hunstadbråten: Dikt	7
Kai Hunstadbråten: Dikt	7
Johan A. Schulze: Eit trugsmål	8
L.B. Marøy: Økologi og nasjonalisme	9
A. Horge: Stalin og Malin	9
Ånund Homme: Klassisk målbibel!	9
T. Lande: Garborg og van Gogh	10
Arne-Ivar Kjerland: Osmund Faremo	10
G. Harildstad: Knut Hauge	12
Ludv. Jerald: Medaas og Skauge	12
J. Krokvik: Minkar språki?	13
Øystein Ulversaker: Um Garborg	16

Dessutan Ordtøkjet, Vestmannalaget, småmeldingar, Sagt, Telefonen, Godt sagt, Sluttordet m.m.

Framhjelpar for nederlandsk litteratur i Noreg

Professor Kåre Langvik-Johannessen fylte 80 år den tiande april 1999; kring to månader tidlegare vart han riddar av fyrste klasse av St. Olavs Orden. Langvik-Johannessen har undervist i ålmenn litteraturvitenskap og tysk ved universitetet i Oslo, men i dei siste tiåri er det frisisk og nederlandsk mål og litteratur som har vore førelsesfagi hans. Han har gjort store arbeid um sørnederlandsk og austrikisk teaterdiktning, og forskingi av Joost van den Vondels skodespel har bore fram nye sidor um Nederlands store barokkdiktar. Av umsette bøker er «Det åndelige bryllups smykke» av mystikaren Ruusbroec eit hovudverk.

For lesarar av Vestmannen er det kanskje forvitneleg å høre at Langvik-Johannessen er ein god ven av umsetjaren Albert Lange Fliflet. Dei har samarbeid med overføring av mange utanlandske dikt til klassisk nynorsk. Han kjende òg Hans Henrik Holm godt og tenkte i sine yngre dagar å skrive på Holms midlandsmaål. Saman har dei gjeve ut samlingi «Heilagkvæde» – eit utval av Holms religiøse dikt.

Ronny Jarholm Spaans

Årsmøte i Vestmannalaget

Lars Bjarne Marøy ny formann

På årsmøtet i Vestmannalaget vart det formannsskifte. Leidulv Hundvin hadde sagt ifrå seg attval etter 8 gode arbeidsår i leidingi. Og Lars Bjarne Marøy som er formann i Vestlandske Mållag vart samrøystes vald til ny formann, Dei andre i stjorni vart Bjarne Storheim, Finn Vabø, Bjørn Tormod Ringdal og Sissel-Anny Hjelmtveit (sistnemnde er ny, dei andre er attvalde). Varamenn vart Rasmus Arnold Kjellevold, Frøydis Lehmann og Kjell Henry Knivsflå.

Årsmeldingi fortalte um eit godt arbeidsår, og Leidulv Hundvin fekk stor takk for laget gjennom dei mange år. Og laget Frå stjorni og laget bar Lars Bjarne Marøy fram ei blomekorg, og Bjarne Storheim kom med ein ekte lur som Hundvin kan bruka når han tykkjer det trengst. Og Hundvin takka for gode år, som han sa hadde vore mykje lærerike saman med so mykje godtfolk.

Journalist Rolf Tofte heldt fydredrag der han med ålvor tolka stoda for våre two skriftspråk i ei tid då normfobien er sterkt, og agenda er det siste moteordet i staden for «dagsorden» og «sakliste».

Det var mange andre val òg. Til Rådet for Bygdelagsnemndi vart valde Ludv. Jerald, Finn Vabø og Lars Bjarne Marøy. Varamenn: Bjørn Tormod Ringdal og Gunnar Gilberg. Det Norrøne Grønlandslaget: Arne Holm, Ludv. Jerald og Leidulv Hundvin. Til styret i Kyrkjemndi: Ellen Vabø, vara-mann Ingebjørg Gilberg. Ettersynsmenn: John Arthur Marhaug og Toralv Hustad, varamann Nils-Aksel Mjøs. Fanevakter: Jon Askeland og Haldor Slettebø. Bladstjorn for

Tuftekallen: Eigil Lehmann, Gunnar Gilberg, Lars Bjarne Marøy, Sveinung Ones, Nils-Aksel Mjøs, Leidulv Hundvin og Arnulf Hjelmtveit.

Vestmannalaget gjev ut bladet Vestmannen som vert godt motteke, og frå Fritz Monrad Walles Fond er det òg i siste arbeidsår lova gode tilskot til bokutgjevingar på høgnorsk mål.

Ludv. Jerald

Nytgjeving av Aasens Ordbog over det norske Folkesprog frå 1850.

I år 2000 er det tanken at fyrsteutgåva (1850) av Aasens Ordbog Over det norske Folkesprog skal koma ut på ny. Den endelege utgåva kom i 1873, *Norsk Ordbog med dansk Forklaring*, og det er her i 1873 me møter det norske skriftmålet slik Aasen vilde ha det

Bak den nye utgjevingi stend fyrsteamanuensane Terje Aarset ved Høgskulen i Volda og Kristoffer Kruken ved Universitetet i Oslo. Ordfilfanget i 1850-ordboki dekkjer ein stor part av målføri i landet, utan Aasens seinare normalisering. Tiltaket er eit samarbeid millom Universitetet i Oslo og Høgskulen i Volda, og fær tilskot frå Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening (Det faglitterære fondet). 500 bøker vart prenta av ordboki for 150 år sidan, og ho vart fort utseld. Den nye boki vert tilgjengeleg i maskinleseleg form på Internett.

Bok for språkinteresserte!

Ord etter ord. Heidersskrift til Oddvar Nes, Bergen 1998, inneheld ei rekke artiklar om ymse språklege emne, t.d. namnegransking, målsoga, målførekunnskap og grammatikk. Ei rad granskarar i nordisk målvitskap har her gjeve viktige tilskot til faget. Boki er redigert av Gunnstein Akselberg og Jarle Bondevik. Pris kr 270,- + sendekostnad. Tinging hjå

Norsk Bokreidingslag

Postboks 32 Sentrum – 5803 Bergen

Tlf.: 55 31 66 29 Faks: 55 32 03 56 E-post. ctrykk@online.no

Vestmannen

Vestmannen kjem med 10 nummer i året
Bladpengar kr. 150,- for året
Studentpris kr. 100,-

Kan tingast på poststader og frå
Vestmannen, 6143 Fiskåbygd

Postgiro: 0802 4 25 63 92
Bankgiro: 6504.10.12484

Utgjevar:
Vestmannalaget,
5000 Bergen
Telefon 55 31 79 29 / 55 16 37 32

Tilskrift for all post: Vestmannen, 6143 Fiskåbygd
Internett: sambandet.home.ml.org

Bladstyrar:
Jostein Krokvik
6143 Fiskåbygd
Telefon 70 02 14 29

Rekneskapsførar:
Helge Liland
Midjelen 16
5067 Store Milde

Prenta hjå:
Nytrykk as
6143 Fiskåbygd
Telefon 70 02 13 07
www.nytrykk.no

VESTMANNALAGET

Åsta Holth

Forfattaren Åsta Holth døydde nyleg. Berre tri dagar etter 95-årsdagen den 13. mars fekk ho slag, og ho låg på sjukehuset i Kongsvinger til ho døydde i koma.

Åsta Holth var frå Finnskogen i Hedmark, og ho høyrdet til dei ikkje reint fåe Hedmark-forfattarane som skreiv på nynorsk. Ein viktig plass i forfattarskapen hennar hev skildringane av finske innflyttarar som kom til Finnskogen frå kring 1600-talet til midt på 1800-talet. Farsætti hennar kom hit i 1624. folkeflytting: Kornet og freden, Steinen blømer, Kapellet.

Åsta Holth skreiv elles ei rad andre bøker av ymse slag. Som so mange nynorskskrivande debutera ho i Norsk Barneblad (1914). Ho skreiv amatørskodespel, og i 1944 gav ho ut novellesamlingi Gamle bygdevegen.

Ho var ei trufast talskvinn for bygdene og utkantane, og Åsta Holth upplevd den glede at heimbygdene som andre landsluter gjorde æra på henne og vyrde henne høgt. Ho var aktiv politisk, høyrdet til på ytste vinstrekkant. Det var dei gode og sosialt utjamnande sidone ved ideologien ho sette lit til.

Gåvor til Vestmannen

*Lat det merkast i meir enn i ordi,
at me halda den arven i stand –*
Herbjørg Solberg, Lonevåg, 50. Johan H. Grimstad, Hareid, 50. Thoralf Bergwitz, Arendal, 50. Roar Madsen, Nidaros, 100. Magne Myhren, Oslo, 50. Robert K. Anderson, Hovin i Telemark, 150. Per Aak, Kviteseid, 50. Eyvind A. Dalseth, Vågland, 150. Helga E. Mehl, Rosendal, 100. Magne Askeland, Haukeland, 200. Jarle Bondevik, Søreidgrend, 50. Agnar Kleppe, Ulvik, 50. Johannes Gjerdåker, Voss, 300,-.

I alt i dette bladet kr 1350,-Hjarteleg takk til kvar gjever!

VESTMANNEN, 6143 Fiskåbygd
Gironr. 0802 4 25 63 92

Evangelisk, ikkje engelsk

I notisen «Salmar til vantakk» i Vestmannen nr. 3/1999 s. 13 stod det at Johan Nordahl Brun fekk inn 7 salmar i den «engelske» salmeboki. Det skal vera den **evangeliske** salmeboki, ikkje den engelske!

Andre høgnorsksamlingi

Volda/Ørsta Målungdom hev drive eit verksamt og sterkt arbeid sidan laget stod fram for nokre fåe år sidan. I fjar skipa dei til ei vellukka høgnorsksamling i Volda, i år er det høgnorsksamling i Ørsta frå 14. til 16. mai

Målrorsla hev etter krigen vore lamslegi av samanhengande nedgang, indre strid og ei ideologisk skodde so tett at at minst two åttelder vert best karakterisera av Johannes Hegglands boktittel *Den vegville ætt*. Dette hev nok òg vore tilfelle med den fløyen som Vestmannen høyrdet til. Di meir gledeleg er det at serleg unge krefter på vår fløy byggjer ut att dei posisjonane som ei rørsla treng um ho skal ha framvon. Å gjera høgnorsksamlingane árvisse, er i so måte ei viktig oppgåva. Andre oppgåvor stend for tur. Atter er det liv i ei målrørsla som ser meinig og lange perspektiv i målarbeidet. Til lukka med høgnorsksamling!

J. Kr.

Ein roman av Kjartan Fløgstad

AV K. E. STEFFENS

Kjartan Fløgstad:
KRON OG MYNT
Eit veddemål
Gyldendal 1998

I fjor kom eg i ein bokhandel over eit skrift Ved *Roma port* (1994) av Kjartan Fløgstad der morbror min, marxisten Ivar Digernes (1904-1958), var nemnd. Difor kjøpte eg det og las det, men fekk ikkje tankane og argumenta i denne pamfletten til å hanga meiningsfullt i hop. Ei ufjelg og brutal segn om «hunehæren» vert, hjelpt av folkloristen Svale Solheim, sedd som utrykk for ei anti-føydal rørsle på 1500-talet då «kampen mot føydalismen toppa seg over heile Europa» (s. 14). Det er reint eventyrlag at Fløgstad greider å knyta denne segna saman med nemningsfordomar og «løyndemål» til ein antiutoritær tradisjon i norsk soge som via futedrap og thrannerørsle i vår tid ytrar seg «i motstanden mot det totalitære Europaprojektet til maktelite» (s. 43). (Misforstå meg ikkje: eg er ingen naiv tilhengjar av EU og er klar over at der finst gode argument både mot og for ein slik overnasjonal skipnad).

I fjor gav Fløgstad ut ein roman på 523 sider, *Kron og mynt*, som stadfester at han er ein uvanleg fantasifull forfattar. Nynorsken i denne boka er sers lettlesleg, flytande og biletrik, men målet er òg so bokmålisert at ein kan lesa dei fleste sidene snøgt, og utan serlege snåvesteinlar simultanomsetja til godt riksmål. Problemet for dei fleste nynorske forfattarane er at fleirtalet av moglege kjøparar og lesarar er bokmålsfolk som vanskeleg kan svelja tradisjoneell, «arkaisk» nynorsk. Dette er forлага og konsulentane deira òg sers merksame på, og det tvingar fram bokmåliseringa av det nynorske skriftmålet.

Som nemnt hev Fløgstad fantasi i rik mun, men eg tykkjer ikkje han nyttar denne givnaden på meiningsfull vis i denne romanen. Gong etter gong gjev han etter for trongen til det absurde, og fortel soger som nok syner ein slags humor, men som ofte verkar keidsame og trøyttande meiningslause.

Me fær t. d. vita på s. 40 at liket av ei kvinne driv i land i Kristiansund og ved obduksjonen finn ein eit friskt og fullt utvikla gutebarn som vert adoptert av den mildt sagt sermerkte fiskeeksportøren Samson Avsenius. Avsenius fær seinare kontrakt med «sultanen av Sulavesi» som er plaga av svevnlyse, og eit skip med «ein stad mel-

lom 60 000 og 70 000 levande, men skrapsjuk sau» vert sende til honom, og dei som til slutt kjem fram, «var drivne ein og ein forbi himmelsenga i sultanpalasset. Men det var nok til at sultanen til slutt sovna, sov godt og lenge, drøymde søtt» (s. 56).

Dette skal vel vera «magisk realisme», men eg vil nok helst kalla det uinteressant strupl.

Den nemnde adoptivsonen, Tjerand Fonn kallast han i romanen, vert kunsthistorikar, og me fær lange utgreidinger om den vestnorske barokkunsten på 1600-talet, men ikkje noko av dette er interessant og opplysnande. (Eg fekk mykje meir ut av artikkelen om Anders Smith i *Norsk kunstnerleksikon*).

Trass i mykje skrivekåt fantasi greider ikkje Fløgstad å gjera nokon av dei andre sentrale personane levande og interessante. Skildringa av arbeidarpartikvinna Gro Ruud og hennar liv og karriere verkar som ein trøyttande karikatur, og like lite skynar eg kva Fløgstad vil med den etter kvart velståande antikvitethandlaren Pål Seland og Georg Johan Bouziane, «den ledande papirhistorikaren i det som nå er det som var DDR» (s. 397). Eg kan ikkje sjå at Fløgstad gjenom desse personane og interaksjonane deira greider å «opplysa» oss om liv og sosial røyndom i Noreg og Europa i dei siste tiåra av dette hundreåret. Skriveduglik og fantasi hev forfattaren i høg grad, men det hjelper lite når personar og handling ikkje er vovne i hop til eit meiningsfullt mynster. Eg-personen i romanen, Aa. Aavaath, er òg ein underleg konstruksjon. Ho er dotter av gardbrukaren og oljearbeidaren Stian Johansen og hev «studert mjuke realfag ved universitetet i Oslo» (s. 142).

Skildringa av den visstnok årlege seksuelle orgien millom henne, Bouziane, Samson Avsenius og den russiske tryllekunstnaren L. A. Silber (s. 444-46) er ikkje berre absurd, men beint fram eit lågmål av ufjelgt tøv.

I skriften *Ved Roma port* skriv Fløgstad hædande om «dyrkninga av den reaksjonære forfattaren Agnar Mykle» og klagar honom for å ha vanvyrda folket og det folkelege (s. 17). Men det er Mykle som er «folkeleg» i den tydinga at han på det beste, slik som i *Lasso rundt fra Luna*, og novella «Skjenselens korinter», er ein ypparleg forteljar med appell til ein langt breidare lesarkrins enn den Fløgstad kan nå med sin magiske realisme.

Den truande tanken

EIN TRIBUTT TIL JACQUES MARITAIN
OG FRANSK KATOLSK TENKJING
AV EYVIND A. DALSETH

Jacques Maritain er so å seia ein gamal kjenning av meg. Han var millom dei fyrste filosofane eg las i gymnasiet, og eg skreiv seruppgåve um hans historiefilosofi.

Det var Henri Bergson som forløyste Maritain frå scientismen og det mekanisk verdsbiletet. Men han gjekk lenger enn Bergson og konverterte til katolsk tru i 1906. Han fann løysingi hjå St. Thomas Aquinas, men bygde hans tankar vidare på sjølvstendig vis.

I fyreordet til *Distinguer pour unir – ou les degrées du savoir* («Skilja for å eina – eller gradar av kunnkap»), skreiv han at han vil byggja ein verdsfilosofi som par excellence er ein åndsfilosofi på thomistisk grunn. Men Maritain er open for andre religiøse tenkjarar enn St. Thomas. Det er i dette hovudverket kapasitetar som Augustin og St. Juan de la Cruz.

Maritain var sers interessert i alle former for kunst. Han utvikla ein eigen kunstfilosofi l'intuition creative – den skapande intuisjonen. Han utvikla òg ein historiefilosofi som kanskje meir fylgde Augustin enn St. Thomas, med eit syn på historia som ein strid millom gode og vondre krefter.

Maritain var ein sers rettruande kato-likk. Han avslutta forfattarskapen sin med ei bok um kristi kyrkja. Ei liti bok frå 1921, *Antimoderne*, kollar på serskild interesse no. Maritain kollar seg antimoderne, ikkje av di han vil attende, men av di han vil fram. Antimoderne er eit merkje for mange no som vil finna det gamle i det nye og det unge i det gamle.

Thomasismen er komen litt i bakgrunnen i katolske tenkjing. Men Maritain vil eg seia er i dag ein av dei mest aktuelle religiøse tenkjarane som finst. Berre two bøker av Maritain er umsette til norsk. Men vår store idéhistorikar A. H. Winsnes hev skrive ein forvitneleg biografi i 1957.

Thoralf Bergwitz med bokplanar

Me høyrer at Thoralf Bergwitz hev planar um bokutgjeving. Eit påtenkt historisk arbeid er um Thormod av Tveit. Bergwitz kunde òg tenkja å skriva bok um bonden Talleiv Olaavsson Huvestad frå Eidsberg i Telemark, eidsvollsmanen som han hev skrive um i Årbok for Telemark.

Knut Robberstad – jussprofessor og målmeister

Av Ludv. Jerald

Den 22. april 1999 var det 100 år sidan professor dr. juris Knut Robberstad vart fødd. Til liks med sunnfjordingen Nikolaus Gjelsvik vart sunnhordlendingen Knut Robberstad ein stor nyskapar innan jussen. Og båe var dertil målmeistrar som sette varande merke på norsk rettsmål. I denne artikkelen fortel journalist Ludv. Jerald um universitetsmannen, organisasjonsmannen og måldyrkaren Knut Robberstad.

Det er ikkje ofte me møter menneske som det fell naurleg å kalla lærde. Men det adjektivet høvde framifrå godt på Knut Robberstad. Faren Magnus Knutsen Robberstad var lensmann i Finnås (der Mostratinget stod), og mori Lydia var fødd Friis og var av kjøpmannsslekt. Dei var lensmannsfolk i Herdla (noverande Øygarden) då sonen Knut vart fødd, og uppvekståri hadde han i Øygarden og i Finnås. Skuleåri sine hadde han med privatlærar, saman med borni til lækjaren og presten. Artium på engelsklinia tok han i Haugesund i 1918 med S i hovudkarakter, og juridisk embeteksamen på Universitetet i Oslo i 1923 med laud. I millomtidi hadde han vore lensmannsfulmekt i eitt år i Finnås, og i studietidi hadde han òg funne tid til å læra seg gamalnorsk, so alt i 1922 kunde han leggja fram ei umsetjing frå gamalnorsk av Magnus Lagabøtes bylov. Det var det fyrste tydelege varslet um den store interessa for rettssoga og for sognegransking i det heile, og det fylgte Robberstad seinare i alle år.

Tingsrett og kyrkjerett

Han gjekk i gang med studium av rettssoga, tingsrett og kyrkjeret då han som nybaka juridisk kandidat var i Berlin eit år med stipend frå Løvenskiolds legat. Seinare var han i eit par år domarfullmekt i Modum og Sigdal til han i 1925 vart tilsett i lovavdeling i Justisdepartementet, fyrst som sekretær, frå 1935 som byråsjef. I åri 1926-32 var han universitetsstipendiat. Frå 1927 var han lærar i kyrkjerett på Menighetsfakultetet og Praktisk teologisk seminar. I 1941 vart han professor i rettsvitenskap på Universitetet i Oslo (utnemnd i 1946). Han vart dr. juris h.c. i Reykjavik i 1961.

Han var knytt til Det juridiske fakultet ved Universitetet i Oslo i 30 år. Kunnskapane hans i gjeldande rett var umfattande. Serleg var han uppteken av tingsretten, reglane um rettstilhøvi for fast eigedom og lausøyre. Grensor for gamle hefte eller etterhald, der den eine hadde rett til skogen

og den andre til beitet, det var spørsmål som han tok opp

Odelsrett og oreigning

Interessone til Robberstad var umfatande: Odelsrett og åsæterrett, ålmennings- og vassdragsrett, og dertil oreigningsrett. Men interessone hans stogga ikkje ved juss i tradisjonell mening. Han var levande uppteken av å verna um nasjonale verdiar, serleg dei verdiane som tradisjonar og kulturarv representerar. Hans bakgrunn i gamal bondekultur gjorde honom til varm talismann for nynorsken i si beste og mest klassiske form. Han hadde møtt two av dei største jussprofessorane, Nikolaus Gjelsvik frå Vevring i Sunnfjord og Jon Skeie frå Vinje i Telemark. Deira arbeid ruva, og imponerte.

Både som fyrelesar, som juridisk forfattar og som organisasjonsmann ruva Knut Robberstad. Fyrelesingane hans bygde på solide kunnskapar, på kritisk analyse og logisk tankeføring. Logikken var alltid under uppsyn av praktisk skyn og sunt bonddevit. Dertil hadde han ein fin humor, og han kunde koma med gode anekdotar som gav bakgrunn for dei læresettingane som han doserte. Studentar som gjorde sine fyrste trivlande steg inn i dei juridiske løyngangane med Knut Robberstad til kjentmann og fylgesvein, dei såg på honom som lærar resten av livet.

Vaken organisasjonsmann

Han var vestlending; men han hadde si lengste tid i Oslo. Og livsverket hans ruvar: Store verk med umsetjingane av Magnus Lagabøtes bylov og Gulatingslovi, fyrelesingar som er samla i fleire band um rettss-

ga og um norsk kyrkjerett, og «Frå gamal og ny rett». Tillitsyrki var mange. Han var formann i Rettshistorisk kommisjon 1931-57, formann i Bondeungdomslaget i Oslo 1930-32, og ordførar i Rådet i Bondeungdomslaget 1935-55. Han var i styret i Noregs Mållag 1937-39 og 1950-57 og vart formann i 1952-57, i kamp mot samnorskemann og Språknemnd. Han sat i styret for Universitetets professorforening 1941-48, i Den antikvariske bygningsnemnd, i direksjonen for Fortidsminnesmerkeforeningen, han var formann i Lakselovkomiteen av 1949, formann i Sivillovbokutvalget av 1953, formann i Norsk Måldyrkingslag 1957-61, med i styret for Norsk Tidend, medlem i Vidensk. Akad. 1949, og formann i Kjeldeskritsfondet..

Robberstad fekk gode år også etter pensjonsalderen. Han var 82 år då han døydde 31. juli 1981.

Vitskap og organisasjon

På ein servoren måtte sameina Knut Robberstad den akademiske vitskapen med heilhuga og friviljug innsats i organisasjonslivet. Han åtte ein heilt uvanleg arbeidskapasitet. Han levde i ei tid med organisasjoner som hadde bruk for friviljuge idealistar. Han var ei arbeidskraft, og han vart nytta. I det akademiske miljøet var han varsam og reservert. Han var helst framand for det uformelle og opne «dus-miljøet» som råder ved institutt no. Men i kollegakrinsar var han høgt vurdert som den lovlærde juristen med stor spennvidd også som historikar og filolog. Og studentar som upplevd honom i Juridisk eksamenstall når han frå podiet tala um tingsrett og um krav til ei god lovtekst, både juridisk og språkleg, og so kom med stadfesting gjenom ei humørfylt soga, dei hev fortalt at han då åtte ei forteljargleda og ein sjarm som var sjeldsynt. I det mangslunge organisasjonsarbeidet syntet den gleda og den sjarmen seg ofte. Der òg minnest me honom som den lærde som også hadde sjarm og fin humor. På store stridsmøte, i Noregs Mållag, i Norsk Måldyrkingslag og andre stader var Knut Robberstad ein inspirerande sjarmør når han med sin store lerdom stridde for det beste i den målarven som Ivar Aasen hadde blenkt opp att, so «når federne sjå att på jordi, dei kan kjenna sitt folk og sitt land». For den arven var han ein av dei store talsmenn. Og ein av dei lærde.

Anbeheitelse – innlegg på årsmøtet i Norsk språkråd 1999

Av Magnus Robberstad

Magnus Robberstad er formann i Norsk Måldyrkingslag og varamann til Norsk språkråd. Han møtte på siste årsmøte den 2.-3 februar, der han heldt dette innlegget:

Gode møtelyd.

Det er eigentleg ikkje eg som skulle stå her i dag, det var meininga at Fridtjov Sørbø skulle ha vore her for å målbera Norsk Måldyrkingslags syn på denne saka. Diverre vart han brått sjuk so eg måtte møta på stutt varsel. Eg må difor be om orsaking om eg kjem til å ta opp att noko som vart sagt på møtet i fjar.

Det framlegget som er lagt fram av Faarlund, Lilleholt, Nordstrand, Sandøy og Vikør opnar med to punkt som slepper «anbeheitelsane» inn i nynorsken. Deretter kjem nokre punkt som skal avgrensa tilgangen i nokon mon.

Eg reknar at «anbeheitelsane» er framandelement i nynorsk mål. Dei stirr mot sjølve strukturen i målet, og er import frå Tyskland via ei lita mellomlanding i Danmark. Kven av oss minnest ikkje frå tyskundervisninga hugserems «an-auf-hinter – ».

Strukturen i nynorsk setningsbygnad er verbalkonstruksjonen. Den som talar, står inne i setningen og handlar. Motsett tysk og dansk, der forteljaren står utanføre setningen og byggjer opp substantivkonstruksjonar. Hopar substantiv på substantiv, to-tre liner eller meir, før der til sist kjem tuslande eit verb. Dersom dette då ikkje vert gløymt ut.

Dansk og tysk lyt difor ha mange substantiv for å dekkja alle høve. Mange fleire enn me treng på god nynorsk. Nynorsken treng desse substantiva helst når han skal herma etter bokmålet, og skapast om med ein bokmål-liknande setningskonstruksjon.

Desse innførde setningskonstruksjonane i nynorsk ser me helst der tekstar som skal vera på nynorsk, er mekanisk omsette frå bokmål ord for ord, utan å bry seg om nynorsk syntaks eller setningsbygnad. Slik som i dei læreboktekstane professor Kjell Venås fortalte oss om tidlegare i dag, med alle dei føringane som gjer nynorsken so bokmåls-lik som råd er, og med dette so lite levande som råd er. Og dette kan bli verre med data-alderen, når ein får dataprogram som skal omsetja frå bokmål til nynorsk utan hjelp eller tilsyn av menneskeleg intelligens. Slik maskinomsetjing vil bli

gjort ved å finna synonymord, utan nokon tanke på setningsbygnad eller norsk målrytme. Då vert resultatet ikkje berre dårlig nynorsk, men òg dårlig norsk.

Det som gjer det heilt prinsipielle standpunktet mitt noko vanskeleg, er at der finst framandvorne ord der nynorsk ikkje har innarbeidde og nærliggjande avløysarord. I Bondeungdomslaget i Oslo la eg lagspengar. Og vanlegvis greier eg skuldene mine. Men for mange nynorskbrukarar vil det nok liggja næraast å betala for seg. Det fulldekkande nynorske alternativet har diverre ingen funne endå det eg veit.

Men for dei fleste anbeheitelsane finst det alt gode, innarbeidde nynorske ord, som kan koma i føre for å bli trengde ut dersom me slepper alle anbeheitelsane inn. Eg talar her av kjærleik til nynorsken, ikkje av kjærlegheit. Når eg måtte enda livet mitt, vil eg trivast betre i mi eiga gravferd enn i mi begraving eller min begravelse. Eit ord som behandle er beinveges tysk, zu behandel, der den danske mellomlandinga berre har sett veike spor etter seg. Dersom ein set meiningsinnhaldet i ordet om til norsk, får me handsama. Svenskane har òg vald denne løysinga, ein svensk lækjar handlägger pasientane sine. Sjølv om det gjeld ein psykiater som har pasienten på armlengds fråstand eller vel so det frå nevane sine. Engelsk kan her ikkje hjelpe oss, dei har knytt meininga til ein heilt annan ordstomn, to treat.

Ser me nærmere på dei to lekkane som eg er imot, ser me i lekk A 1 at ord som har stor utbreiing i norske dialektar, bør ikkje haldast ute frå nynorske ordlistar og ordbøker. Det vil då kunna seiast at ord som finst i Uranienborg-dialekten i Oslo fylke, i målføret i Bærum i Akershus fylke og i Lier herad i Buskerud fylke, vil vera å finna i tre fylke og soleis måtte seiast å ha stor utbreiing. Men mange av dei orda som sermerkjer desse tre dialektane vil liggja heller langt frå god nynorsk. Nynorsken måtte nå målet om å verta einaste riksmalet i landet, før det vart nærliggjande å taka desse dialektane i vestkanten av Oslofjorden inn i nynorsken. Her kunne ein i det minste ha kosta på seg ei avgrensing til dei tradisjonelle nynorske dialektane.

I den andre lekken, A 2, ser ein at

det skal leggjast vekt på om ordet alt er i vanleg bruk i skriftleg nynorsk. Men mykje skriftleg nynorsk vert produsert av lite røynde og lite målmedvitne bladfolk, som sit med bokmålsfyrelegg frå Norsk Telegrambyrå framfyre seg og skal få noko på prent under hardt tidspress fram mot ei streng daudline. Då kan det halda hardt å finna råd til å arbeida fram god nynorsk, bokmålsformene vil lett trengja seg på. Dette kan ikkje vera rette måten å normera framtidssynsorsken på.

Eg kan derfor ikkje rá til at desse to lekkane, A1 og A 2 vert vedtekne, og eg ser meg nøydd til å røysta mot desse.

Resten av framlegget er berre mindre frisering og kakepynt etter at anbeheitelse-trollet er sleppt inni nynorsken. Desse kan eg difor vanskeleg vera imot. Men dersom lekkane A 1 og A 2 vert røysta ned, vil dei falla bort som meiningslause.

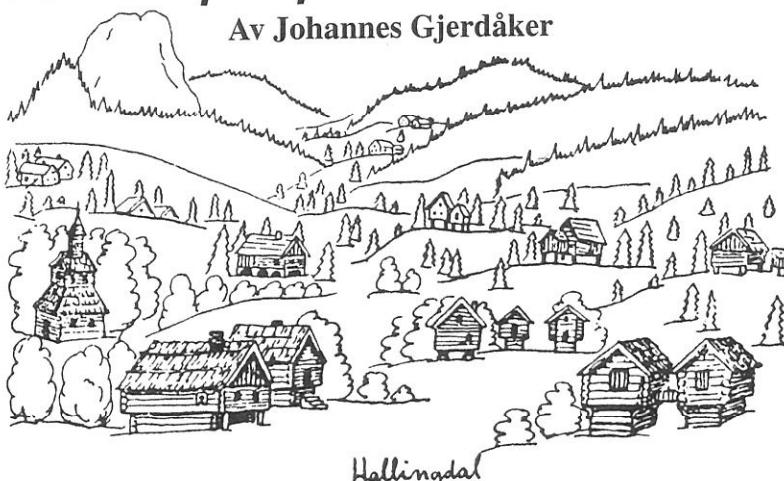
Sjønamn på médfjell

Det er ikkje alltid namni som fiskarar set på médfjelli er dei same som desse stadnamni heiter i bygdi eller på staden. Dette kann hanga i hop med at at médfjelli stundom ligg langt undan og på stader der fiskarane ikkje er serleg kjende. Men eit namn lyt dei av praktiske grunnar ha, eit namn som sermerkjer médfjellet på avstand. På kart finn me i dag gjerne namni som høyrer heime millom stadtilknytte folk, og det er gjerne desse namni stadnamnverket held seg til.

Um dette skriv Arne Kruse i siste *Namn og Nemne*, tidsskrifti til Norsk namnelag (1998) som Gunnstein Akselberg og Oddvar Nes styrer. Av det manggreina innhaldet nemner me at Kåre Flokenes skriv um stadnamn på Askvoll, og Botolv Helleland spør um det mest upphavlege er *Saltheller* eller *Salthella* for eit namn i Kinsarvik – han held på det fyrstnemnde. Her er ei utgreiding um samisk namngjeving i Lofoten (Finn Myrvang) og dessutan um skrivemåten for finske stadnamn på Finnskogane (Tuula Eskeland) m.m. Du tingar Namn og Nemne frå Norsk namnelag, Nordisk institutt, Sydnesplassen 7, 5007 Bergen.

Karel Capek på ferd i Skandinavia

Av Johannes Gjerdåker

Hallingdal

Karel Capek : En reise til Norden Med forfatterens egne illustrasjoner Oversatt av Milada Blekastad og Katrine Blekastad Ex Libris, Oslo

Den tsjekkiske forfattaren Karel Capek reiste sumaren 1936 gjennom Skandinavia. Saman med kona si, Olga Scheinpflugova, drog han først til Kjøbenhavn, vidare over Øresund og Stockholm og deretter til Oslo. Frå Oslo reiste dei med Bergens-toget til Bergen og før så med skip langs heile kysten til Nordkapp, der dei vende attende til Narvik og før derifrå med jarnbanetog til Stockholm og Skåne.

Om denne ferda skreiv Capek boka «En reise til Norden» som no er omsett til bokmål av Milada og Katrine Blekastad. – «Gløgg er gests.augat» er eit gamalnorsk ordtak., og denne forfattaren syner sanninga i ordtaket gjennom heile boka. Han legg merke til born og gamle frå nord og sør i Skandinavia, tre og blomar har han auga for heile tida; han merkar seg kva folk et og drikk og korleis dei bur. Medpassasjerane på skipet nordover teiknar han så levande, at ein lesar tykkjест vera med på dekk.

Eit serskilt verd til boka gjev Capek sine strekteikningar frå byar og bygder han såg på ferda. Menneske, hus, skoglandskap, fjell og kyst gjev han att som berre ein biletkunstnar kan gjera. Det er tydeleg at Capek har hughnad av å sjå levetid og livsstil i dei skandinaviske landa, og det verksame demokratiet i desse landa som han er takksam for å møta og vera til stades i. Som millomeuropear undrar han seg gong på gong over drikkeskikkane og vinmonopolet her nord. – Det står i føreordet at medan Capek var i

Noreg denne sumaren, fekk han melding om utbrotet av den spanske borgarkrigen, og han skjøna straks at det no var slutt på freden i Europa. Karel Capek var ein personleg ven av Jan Masaryk. Dei stod bæ i ein stor humanistisk tradisjon og kjempa for demokratiet i ei tid då totalitære krefter steig fram med velde i Europa. Capek sin forfatterskap er stor og mangslungen og femner om romanar («Salamanderkrigen»), skodespel, barnebøker, reiseskildringar, essay og noveller. Det er han som har skapt ordet robot, i skodespelet «R.U.R.», der mennesket skaper maskiner som trugar med herredømet over menneska. Karel Capek var fødd i 1890 og døydde i 1938. – Milada Blekastad som har vore med og omsett denne reiseskildringa frå Norderlanda, er sjølv ein framståande kjennar av europeisk åndstradisjon og har samla seg mykje om den tsjekkiske tenkjaren Comenius (1592-1670), ein stor nyskapar i pedagogikken.

Vestlandske Mållag
skriv til NRK

Meir norsk song og musikk i NRK

Styremøte i Vestlandske Mållag 15. januar vil oppmøda NRK um å spela meir nynorsk musikk i sendingane sine. Musikk av folk som t.d. Lars Klevstrand, Olav Stedje, Hellbillis, Ivar Medås m.fl. kann spelast meir. Dette er musikk som appellerar til breide lydargrupper. Me treng stor breidd i musikktilbodet og meir folkeleg musikk, meiner me.

For styret Lars Bjarne Marøy

Fleire nynorske andaktar

Styremøte i Vestlandske Mållag 15. januar hev merkt seg at morgenandakten i NRK mest aldri vert halden på nynorsk. Me tykkjer det er grunn til å få fleire morgenandaktar på nynorsk. Nynorsk kyrkjemål stend sterkt, og nynorske songar og salmar hev eit stort rom òg i kyrkjelydar som nyttar bokmål. Det er òg nok av høvelege andaktshaldarar som nyttar nynorsk mål. Me vil med dette oppmøda NRK um å senda fleire andaktar på nynorsk.

For styret Lars Bjarne Marøy

Eldjarn som gneistar

*Du trur at du heile tidi hev eldjarn,
raude eldjarn som spruter gneistar
i alle krokar i hugen din.
Men det er berre noko du trur.*

*Du trur at du heile tidi hev tankar –
tankar som vermer dei raude eldjarn
som spruter gneistar i andres hug.
Men det er berre noko du trur.*

*Du trur at dine tankar er berre dine,
at ingen andre hev tenkt dei fyrr,
at andre trur dei er berre dine.
Men det er berre noko du trur.*

Kai Hunstadbråten

Sagt:

Endå til sprenglærde

Stundom syner det seg at endå til sprenglærde fagfolk kjem med utsegner som gjev ein tokke av eit noko snevert kringkjå. Dei hev mest som bura seg inne i si eigi vitskapsverd og tetta gluggone ut mot umlandet. Når nokon med filologisk eksamen hamrar på at ordet «begavelse» er utan samtydt avløysrarord (synonym) i nynorsk, hev dei mist velkjende ord som givnad og gåverik(dom) av syne.

Håvard Tangen i Motmæle

Vågar ikkje debatt

Helga før nasjonaldagen ber Volda og Ørsta Mållungdomslag inn til drøfting av eit tema som i nasjonal samanheng vel er mindre fredsrelatert enn tanken bak nasjonaldagen. Saman med Vestlandske Mållag skipar dei til Høgnorskdagane med forelesingar og drøftingar på Grendahuset i Bondalen.

Arrangørane legg opp til ei målsamling i Ivar Aasen si ånd. Og det vel vitande om at målfolk med større sans for målmodernisering enn dei, ikkje vågar å ta debatten med dei.

Inge Kløvning i voldablalet Møre

Treng vekk økonomitenkjungi!

Vi må trenge tilbake økonomitenkingen slik at det blir mulig å leve et annet liv, sier professor Nils Christie. Han påstår at vi beveger oss langt i retning en samfunnsform hvor bare én verdi preger det hele. Han mener at ingen her i landet bør tjene mer enn 150 000 kroner. Nils Christie har i en årekke vært med på å holde liv i samfunnsdebatten her i landet gjennom foredrag, artikler og bøker. Nå tar han fatt i en debatt som har ligget død i lengre tid, og han er ikke alene om disse meningene.

Ordførar Erling Lyngen i Nationen

Utfordingi

Det er ikkje dyrare eller vanskelegare å utvikla språktekologiske produkt for nynorsk enn for bokmål. Tvert om, der som det alt finst for bokmål, er det rimelegare og enklare å laga ein nynorskversjon etterpå enn å laga den fyrste bokmålsversjonen. Den største utfordinga ligg ikkje i å laga ulike språkvariantar, men å utvikla sjølve teknologien.

Frå leidar i Mål og Makt

EIT TRUGSMÅL

Av Johan A. Schulze

*Han byrja på skulen, det vart ikkje godt.
Med lekselærangi gjekk det so trått.
I rekening var guten so evneveik.
For andre var det no berre ein leik.
Til guten slo læraren hardt i bordet,
ein lærar, som stødt fekk det siste ordet.*

*Og guten han gjorde so mykje rangt –
at læraren trudde det gjekk for langt
og meinte at han var den trasne slampen
som tidt bar seg åt som den verste rampen..*

*Og sume sa guten var gorande lat.
Der gjekk han ikring – med eit etande hat.*

*Og ikkje tolde dei slik ein trave
og truga guten med «Toftes gave» –
Den kroppen dei då vilde jaga ut.
So lagnadstungt for ein liten gut.
Og karen han var både redd og feig,
men like vel var han so trå og seig!*

Ja, det er so mangt ein kann minnast frå folkeskuledagane i tidi fyre siste verdskriegen (1940). Eg hev upplevt å ha two lærarar den gongen, og her kjem nokre sogor frå 1930-åri. Ein lærar var ein det stod vyrdnad av, men i våre dagar er det mykje onnorleis. Tonen hev vorte ein annan i den mun at det er lærarane som vert utsette for skjellsord og – det som verre er – valdeleg åferd. Men dette var heller ikkje ukjent tidlegare.

Nok um det. I den skulen der eg gjekk, var ein lærar som var streng og ofte sinna. Ein gong var det ei gjente som hadde fuska med eit reknestykkje, noko ho vilde ljuga ifrå. Men då vart det eit bråk som eg ikkje hev høyrt maken til av ein lærar. Han sat og gaula til henne ei god stund, heilt rasannde, til ho kom med sanningi. Då dette «avhøyret» var til endes, fortalte ei onnor gjente i skulen at ho hadde vorte heilt vitskrämd av å vera vitne til einsovoren tilburd.

*Han vart so visst ikkje riktig klok,
då han såg ned i ei reknebok.
Det let so følsleg då i han tok
og skrämede vit av ein stakars krok.*

So var det ein gut som skreiv «faen» i ei teiknebok; han hadde nyleg lært seg ABC og vilde prøva skrivekunsti. Men han fall i unåde hjå same læraren, som stirde med kalde og harde augo – å ja, han var no so kristeleg, han. Denne skulen låg i ein krins der det var heller mykje trongsyn med lite

rom for annan tenkjemåte, og der var det òg eit bedehus. – Men det var nok sume i den krinsen som kunde segja si meinings; det er no eingong skilnad på folk.

Ved eit anna høve sa den same læraren at den som ikkje kunde svara på spørsmål, laut stå på eit bein og tenkja. – Det var òg ei hending eg var vitne til. So var det ein som ikkje visste kva han skulle svara, og dior laut han stå uppe ved katetret på «eitt bein og tenkja». Eg trur so visst han hadde inderleg nok med å stå på det eine beinet, stakaren. Ja, tru det eller ei – det er so sant som eg sit her. Ikkje veit ég kva dette skulle vera godt for. Anten var det for å gjera narr av guten, eller han vilde prøva ein ny pedagogisk metode – stup hovudkråke, gode lesarar! Kann henda hadde denne læraren eit ynskje um å vera representant for eit «upplyst einevelde» i den skulen. Ja, eg er ikkje i ringaste tvil um at han var «eineveldug».

So var det ein annan lærar; han hadde betre vit og var av det slaget ein kunde venta meir av når det galdt å gjeva ungane rettleiding. Men jamvel han kom ein gong til å segja noko som sanneleg kunde setja støkk i ein, og det var til ein gut som ikkje hadde skikkeleg framferd. Læraren tok upp spørsmålet um dei skulle senda karen til «ein kant av landet», og då nemnde han «Toftes gave». Som me veit, var dette ein betringsheim for vanarta og vanskelege mindreårige gutter – ikkje so langt frå Hamar – på ei øy der ute i Mjørs.

Til all lukke vart ikkje stakaren send av garde, so han heldt fram enno eit bil på skulen. Men han hadde dårleg minne og kunde ikkje læra so lett, tungnæm som han var. Og han fekk ikkje rette taket på kunniskapar som var naudsyste for honom; det slo seg rangt. So ein gong seinare gjorde han seg reint umogeleg og laut slutta skulen på dagen, men han slapp å koma til nokon «betringsheim».

*Då allting gjekk på tverke,
ja det skal kvar mann sanna –
han treiv til ord so sterke,
han lærde lett å banna!*

Det var ikkje alle det gjekk so gale med. – Og me veit at det er mange som seinare i livet hev vorte dugande og byrge folk, endå um dei kom i strid og vanskar med lærarane og gjorde det dårleg i fyrste veda.

Økologi og nasjonalisme

K.E. Steffens meiner at det ikkje finst nokon nasjonal einskap, sjå Vestmannen nr. 3. Dei som hev freista å skapa ein slik einskap på ulike konstruksjonar, hev utnytta konstruksjonane demagogisk som eit religionssurrogat. Mot den nasjonale einskapstanken set Steffens viljen til språkleg miljøvern. Ulike språk er vindaugo mot det røynlege, og det same kann ein segja um mangfelde av religionar og andre ovringer av det menneskelege åndslivet.

Steffens tek til med at han vil gjøva ein definisjon av umgrep som kultuøkologi og kulturøkologisk. Nokon definisjon kann eg ikkje sjå at han gjev. Derimot segjer han fleire ting um humanøkologi som vel alle kann vera samde um.

Steffens vil argumentera for ulike språk utfrå viljen til å驱va språkleg miljøvern og taka vare på det språklege mangfeldet i verdi. Men korleis skal ein vinna folk for ein slik tanke?

Um ein i tillegg skal avvisa nasjonale forståingsråmor um indre einskap, sams soga, sams røynslor osb., og setja inn søkjing mot det røynlege utfrå ein ide um økologisk mangfelde, kann eg ikkje skjuna at nynorsken vil vinna nokor stor forståing millom folk i det heile. Men dette er gjerne ei forhasta slutning. Vonlegt kann Steffens skriva um kulturøkologi i eit seinare nummer. Det er høgst påkravd, um lesarane skal verta noko visare um kva Steffens meiner.

Lars Bjarne Marøy

STALIN OG MALIN

Av Arne Horge

Namni rimar, det er rett nok det, Stalin og Malin, men det er på sett og vis juks ved det at Stalin i røyndi heitte Josef Vissarionovitsj Dsjugasjvili, og det rimar ikkje. Lat no det vera som det vera vil, for Stalin visste nok aldri av den estiske bilætkunstnaren Ilmar Malin. Stalin døydde i 1953, og først året etter gjorde Ilmar Malin seg ferdig på kunstakademiet i hovedstaden Tallinn. Men i si verd kom Malin til å gjera uppreist mot Stalin si ånd, mot trøngsynt stalinisme, og ein kan segja at Malin sigra i denne striden ved at han korkje vart merkt eller knekt til skades for seinare kunstnarleg vokster.

På toppen av den sovjetiske maktbygnaden byrja Nikita Khrusjtsjov eit oppgjer med stalinismen på den 20. partikongressen i 1956, men det tok si tid innan dette fekk stor innverknad på kunstlivet i Estland langt burte og langt nede i maktbygnaden. Og då verknaden kom, var det vern um heimleg nasjonal kultur meir enn nyskapande framandvoren kunst som fekk betre armslag. Ilmar Malin vart surrealist. Dei kommunistiske styresmaktene såg aller helst at det vart laga idealiseringe sosialrealisme. Malin sette augo mot mikroskopet og fann levande liv so utruleg at det gav friedom i surrealistiske bilæte. Celleformer av mange slag, tarmtottar osb., er byggesteinlar i heile bilætrekkjor.

Ilmar Malin baud ettersynsmennene

å vera med seg og sjå i mikroskopet. Var det ikkje former som røynleg fanst det han måla. Og i små glasskulpturar ståande på eit grant bein er innvolsliknande skapningar som fuglar frå den same verdi som finst på innsida av oss sjølve. Inkje berre åndeleg, men også lekamleg vart Ilmar Malin hangande ved indre liv. Heller inkje at Mikhail Gorbatsjov og Sovjetunionen til slutt rasa i hop, kan eg merke meg i bilæti hans. Han hadde på førehand brote ned alle stengsel.

Fleire bilæte er delte ovantil og ned. Dualisme. Tvisyn. Det friske og det sjukke. I eit framifrå sjølvportrett i eit nakje lende bankar eit skadd hjarta øvst til høgre. Ilmar Malin døydde i 1994.

Nokre dagar i februar 1999 vandra eg ikking i Tallinn. I det gamle pakkhuset som no er arkitektur og kunstsenter (*Aahitektuuri ja kunstikeskus Rotermann sooladadu*) var det ei attendeskodande utstilling med bilæte og skulpturar i høve av at det var 75 år sidan Ilmar Malin vart fødd. Frå den festningsliknande lagerbygningen før ein lett auga på St. Olavkyrkje (*Oleviste kirik*) ikkje langt ifrå, for kyrkjetårnet med spiret strekkjer seg 124 meter til vers. Han hadde nok likt det Olav digre som etter Stiklestad vart Olav den heilage. I eit antikvariat i gamlebyen fekk eg kjøpt ei kunstbok med bilæte av Ilmar Malin. Men Stalin såg eg ikkje noko til. Malin hadde sigra fullt ut.

Eit autonomt, sermerkt skriftmål

Ein lesar som i det daglege hev mykke med bokmål og bokmålsfolk å gjera, fortel um bokmålsfolk som hev godt skyn for tanken um nynorsk som eit fritt og autonomt skriftmål, som hegner um dei norske sermerki målet hev rot i. Det er desse sermerki som gjev målet kraft og tilvergingsrett. Eg trur sers mange bokmålsbrukarar sympatiserar med dette synet. I alle høve dei meir reflekterte. Segjer lesaren.

Vestmannen meiner han er ikke på eit grunnleggjande poeeng som målfolk burde taka på alvor i arbeidssuppleget sitt.

Nynorskbibel med stort prent ikkje å få!

Svein Bernhard Røysland i Arendal var fortvila av di han ikkje fekk tak i den nynorske fyrekrigsbibelen med stort prent og skikkeleg nynorsk som han hugsa frå barndom og ungdom. Nei, han var ikkje i sal lenger. Men på bokmål hadde dei visst både nytt og gamalt! Utgåva frå 1938 er vand å få tak i, og berre i so lite format og med so liti skrift at ho er vanskeleg å tyda for godt vaksne lesarar. Det er tydeleg at det mest er eit slag diskriminering av nynorsken her også. Røysland vende seg til Bibelselskapet, og um han får dei til å prenta upp den gode, gamle utgåva av Bibelen med stor skrift, stend att å sjå.

Vi som set pris på godt, gammalt mål, må skuve på kvar på vårt vis, og eg uppmodar lesarane av Vestmannen um å gjera det.

Med målhelsing
Ånund K. Homme

Arne Garborg og van Gogh

Av Trygve Lande

Frå ein Garborg-ven fekk eg nyleg nokre fine faldarar um Asker Museum og Garborgheimen, og dertil two verdfulle hefte, nemleg heftet *Nær naturen, men nærest mennesket – biletkunst i magnetfeltet rundt Hulda og Arne Garborg* og heftet *Labråten – Hulda og Arne Garborgs heim*.

I sistnemnde skrift hev Tor Obrestad ein artikkel med nyttige opplysningar um Labråten som utgangspunkt for kulturarbeidet til Hulda og Arne Garborg; dessutan fær me vita litt um miljøet kring dei. God og informativ er òg den andre hovudartikkelen, «Frå Kolbotn på Tynset til Labråten i Asker». Forfattaren her er Hans Eivind Garborg, sonason til diktaren. Han fortel greidt og endeframt um sjølve garden Labråten, um besteforeldri og um barndomsminne frå denne heimen. Skriftet er rikt illustrera med foto av gard og hus, huslyd og gjester.

Illustrasjonar av god målarkunst hev òg heftet *Nær naturen, men nærest mennesket*. Målarane er Harriet Backer, Kitty Kielland, Erik Werenskjold, Gerhard Munthe, Eilif Petersen, Otto Valstad og Aksel Waldemar Johannesen. Ukjent for mange er det morosame biletet Kitty Kielland hev måla av Garborg i Paris 1887. På dette målarstykket ser me halvtateren/lapsei/spradebassen Garborg i godstolen; han hev eit manus i handi og vantar berre lorgnetten. Elles er det vel Kitty Kielland og Eilif Petersen som best fær fram fargane av dei garborgske heiari, bleike myrar og «visne lyng um haug».

Hjå Aksel Waldemar Johannesen ser me norsk ekspresjonisme i full bløming. Som kjent var ekspresjonismen ei retning i – serleg tysk – kunst og litteratur dei fyrti tiåri i dette hundradåret. Målaren la då vinn på å få fram og synleggjera kjensla av ein hard røyndom; stundom vart han skulda for å ha gjort for mykje ut av det han hadde sett og upplevt. I bileti finn me ofte skrikande, gloruite fargar, eit umrit som er meir kantut enn tilrunda, og andlet som stundom kan minna um karikaturar. Målarstykki «Skrik» av Edvard Munch og «Hund og ravn» av Aksel Waldemar Johannesen kan nemnast til døme på slik kunst, Edvard Munch vart elles godt kjend i Tyskland, og me bør her kanskje nemna at han måla diktarfilosofen Nietzsche, som for alle rotlause skrev diktet «Vereinsamt», der siste strofa lyder slik:

*Die Krähen schrein
und ziehen schwirren Flugs zur Stadt:*

Arne Garborg på Knudaheio på Jæren
Or heftet til Asker Museum

*Bald wird es schnein, –
Weh dem, der keine Heimat hat.*

Fyregagnsmenn for ekspressionismen i tysk litteratur var Wedekind og Werfel og svensken Strindberg.

Ekspressionisme i samband med norsk litteratur hev det ikkje vore vanleg å tala um, og yvergangen millom sokalla «subjektiv naturalisme» og ekspressionisme hev då òg vore glidande, til dømes hjå Strindberg. Og kva med Bjørnebe, som visstnok rekna seg for naturalist? Sjølve damen i skildringi hans av det «arktiske oslolandskapet», til dømes i romanen *Under en hårdere himmel* og i diktet um Hans Jæger, er mykje den same som i målarstykket av Edvard Munch. I det heile er mykje av det me hev av ekspressionisme i norsk kunst og litteratur merkt av Edvard Munch.

Det finst eit stor undantak: romanen *Fred* av Garborg. Med dette pionerarbeidet hev Garborg synt næreste slektskap med ein annan fyregangsmann for ekspressionismen, nemleg den hollands-franske målaren Vincent van Gogh.

Van Gogh døydde nær Paris i 1890, og *Fred* kom ut i to år etter, i 1892. Det er lite sannsynleg at Garborg på denne tidi hadde kjennskap til van Gogh, derimot må han ha kjent godt til landsmannen sin Edvard Munch. Likevel – som det stend i ein artikkel um van Gogh i ei eldre utgåve av Familieboken: «Litterære sidestykker til hans malerier er i Norden Strindbergs og – ganske særlig – Garborgs dikting».

Um dei bileti van Gogh måla frå Arles, St. Remy og Auvers ved Paris, heiter det

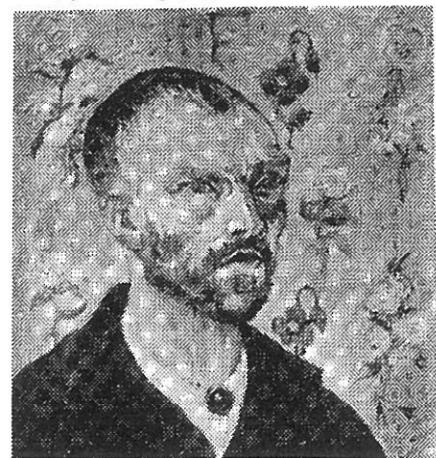
vidare same stad: «... hans trær spruter som veldige flammer mot himmelen, marken i hans landskaper bølger som et opprørt hav. Hans malerier – frukthager, kornmarker, solsikker, Aarles, havet, enkle mennesker, selvportretter – gir et inntrykk av at jorden og rummet skriker i grenseløs lidelse.» Sjølv skreiv van Gogh: «Når eg målar soli, vil eg få folk til å kjenna at ho roterar med ein ofseleg fart, samstundes med at ho gjev ljós og varme av skrämande styrke.»

I eit brev frå Jæren medan han arbeidde på *Fred*, skreiv Garborg til Thomasine og Jonas Lie: «og saa en Stillhed – ! En Stillhed, som høres, som det suser for Ørene, som lægger sig for Brystet og tar Pusten ... Og naar der en Gang om Ugen rusler en Bondekjærre henover Veien ... da blir Stillheden saa stille at den skriger.» I målarstykket «Skrik» av Edvard Munch ser ein eit menneske som skrik, hjå Garborg og van Gogh er det liksom sjølve jordi og romet «skrik».

Romanen *Fred* inneheld naturskildringar frå alle dei fire årstidene, og landskapet vert difor måla med ulike fargar. Landskapi i Frankrike og på Jæren eller Vest-Noreg er heller ikkje dei same. Sams for Garborg og van Gogh er måten dei skildrar landskapet på, serleg sumarlandskapet:

Vaaren var komin ... Lynge friska paa seg og Myrane grønka. Hesteblopane glødde i Bakkane som brennande Ljos. Stykmorblomen slo upp sine blaae Augo ... (Kap. XXII). Sjølve ljoset verkar skrämande:

Soli var nede. Ein lang Eldhale laag etter henne i Nord. I Vest laag spreidde blaae Kveldskyer og kvilde, faste og klaare som Øyar i det grønljose Himilhav.

Sjøportrett av van Gogh
Or Norsk Allunnebok

... Daa kveiktest laagt i Sudaust eit einsleg raudt Ljos. Det gløste fram gjenom Skysløre, dauvt og stivt som eit sjukt Auga. Ei blodstjerne –!

Kap. XXIII der ein merkar at Enok Hove held på å verta sinnssjuk, tek til med ordi. *Straalande fin Sundagsmorgen.*

I bileti frå Arles, St. Remy og Auvers ser hovudfargane hjå van Gogh ut til å vera gult og blått, um han naturleg nok nyttar andre fargar i tillegg.

Garborg er sparsam med raudfargen, uplyser Johs. A. Dale i boki Arne Garborgs språk og stil (s. 161): «Hos Garborg kjem det etter svart, kvitt, blått, jamvel gult.» Ein farge som hjå Garborg «har ein uvanleg høg frekvens, er derimot blått.» Dei sterke fargane i «Eld og blod», «Blaae-Myr» og «Gullan-Bragd» (frå Haugtussa) er sermerkte for både Garborg og van Gogh.

Eit av dei siste målarstykkja av van Gogh er «Kråkor yver ein kornåker». Jamfør dåmen i det biletet med den me finn i kap. XX i Fred:

So kom Kvelden sigande med mjuke Litir yvi Bakkar og Brot. Fraa Havryggen glima Soli inn yvi Lande og spogla seg i alle Glas; det lyste uppeter Heiane som Demantar. Men Glansen slokna naar Soli gjekk ... Det var Skyflokkar paa Himilen her og der, og Skuggar av Skyir dreiv etter Heiane som flakkande og drivande Øyar av Natt; som myrke, vondre Tankar ... Men desse store, svarte Fuglane som flaug so tungt og tagde so sturt ... det laut vera Sjælir som ikkje kunde riva seg laus fraa det jordiske.

Landskap som det gamle Jærlandskapet med sine bleike myrar og «visne Lyng um Haug» («Av Myr og Eim han sjuk var fødd / til Natteferd»), det ser me ikkje mykje av hjå van Gogh. Sams for Garborg og van Gogh er derimot skildringi av desperasjon og angst for det katastrofale – som er av eit anna slag enn den me finn i slike gode bilete som «Skrik», «Sjalusi» og «Vampyr» av Edvard Munch.

Garborg sjølv kalla *Fred* for sin naturalistiske Jær-roman, og det er nett i denne boki at slektskapen hans med van Gogh kjem best til synes. Ein ser det kanskje mest tydeleg når ein steller *Fred* opp mot andre norske domedags- og katastroferomanar, til dømes *På Guds veje* av Bjørnson og *Mot kveld* av Tryggve Andersen.

Stilen i dei seinare arbeidi hans er like klår som fyrr, men verkar rolegare og milder. Med si «kveldblå» alvelandsdiktning og med eit språk som var tufta på Aasen og norske folkevisor, skapte Garborg eit heilt anna

Osmund Faremo

Osmund Faremo døydde 16. april 1999. Ein heidersmann av beste merke har gått bort. Han var fødd den 23. november 1921 i Hylestad, Setesdal. For folk flest var han kjend som mangårig stortingsmann for Arbeidarpartiet. Han møtte fleire gonger som varamann på Stortinget frå 1958-65, og i heile 20 år, frå 1965-85, var han fast representant for Aust-Agder.

For alle i Dag og Tid, ja, heile målrørsbla, var han framfor alt stortingsmannen som gjekk i brodden for å skaffa avis, og Nynorsk Pressekontor, rammevilkår til å leva med. Osmund Faremo var sjølve drivkrafta i Løvebakken Mållag. Det var også han som la grunnlaget for at lokalavisene i landet til slutt fekk statsstøtta si. Han engasjerte seg i vårt ve og vel til det siste, og var styreformann i Nynorsk Pressekontor heilt til i vår.

I ei årrekke var Osmund Faremo nestformann i Dag og Tid A/S, og han var som ein far for oss. Ofte var han sterkt usamd med det som stod på leiarpllassen i avis. Men han visste at det var godt for målrørsbla å ha ei vekeavis, og det tente demokratiet at alle fekk koma til ordes. Han var prinsipielt for avis, og han var glad i medarbeidarane som brukte dei beste arbeidsåra sine på å gje ho ut. I vanskelege og kritiske år for avis, kjempa han for ho. Han let ikkje eigne syn, korkje politiske eller i målvegen, stengja for engasjementet sitt for Dag og Tid. *So stor var Osmund Faremo!*

Kreft tærde på kreftene hans på slutten. Eit par veker før han døydde sa han til meg: «Det var verre sist eg skulle døy». Alle åra han fekk frå 1943, då han sat dødsdømd i Natzweiler/Struthof, var år han fekk i tillegg. Slik kjende han det, og slik levde han. Han var so inderleg

og nytt bilet av «nasjonen» enn det rådande. Motsett Ibsen, Bjørnson, Hans E. Kinck og Sigrid Undset med etterfylgjarar hadde ikkje den islandske sagalitteraturen og Asbjørnsen og Moes folkeeventyr so mykje å segja for diktingi hans. Og um han brukte folkevisone til mynster for diki i *Haugtussa*, so ligg det verket like fjernt frå folkevisone som Michelangelo og renesansen frå den antikke kunsten. Garborg var nyskapande som nasjonsbyggjar med, og det vart då naturleg at han skreiv ein nasjonalsong for den nye nasjonen NOREG sidan nasjonen NORGE alt åtte Bjørnsons «Ja, vi elsker».

takksam for at han fekk livet i gáve; difor brukte han arbeidskrafta si i god saks teneste. Og krefter hadde han; han var sterkt både i kropp og sjel. So sterkt at torturen ikkje beit på han, ikkje eit ord fekk nazistane ut av han, same kor umenneskeleg dei handsama han. Men opplevingane merkte Osmund Faremo, han hadde vorte herda hardare enn andre.

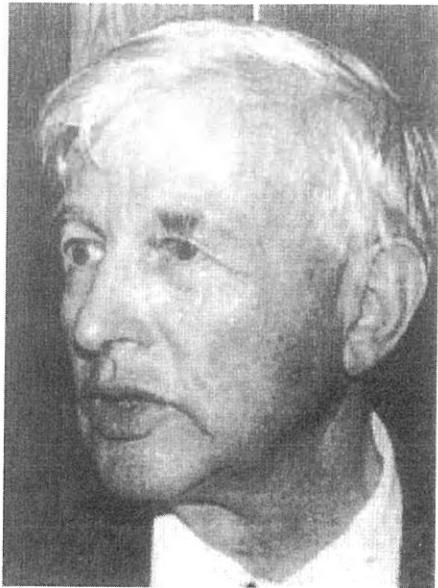
I 1945 kom han heim med dei kvite bussane. I takksem for beringa, og for å læra nye generasjonar kvifor dei må ta vare på demokratiet, brukte han mykje av pensjonstida si på «Dei nye kvite busane»: Reisene for skuleungdom til konsentrationsleirane i Polen og Tyskland. I det same perspektivet var det han engasjerte seg i venskapssambandet mellom Noreg og Jugoslavia. Det gjorde han vondt å sjå at folka på Balkan, etter alt dei hadde vore igjenom, ikkje klarte å leva i fred.

Osmund Faremo var ikkje redd for noko. Han var den tøffaste politikaren eg nokon gong var kjend med. Han sa det han meinte, han kjempa den kampen han trudde på, og han var ikkje lett på labben. Omsynet til eigen politisk karriere var heilt uvesentleg, i høve til å få gjennomslag for noko han meinte var rett og godt. At han likevel vart attvald gong etter gong syner kva kvalitetar han representerte.

Osmund Faremo utretta mykje og hadde verv på mange omkverve, likevel var det også plass til familien; Tora og dei fire borna, og seinare barneborn. Han var stolt av familiens sin, og han var glad i dei alle. Sorga er tyngst for dei næreste, men me er mange som vil sakna eit varmt medmenneske og ein sann idealist.

Arne-Ivar Kjerland

Men like lite som Aasen, A. O. Vinje og Gustav Indrebø, ynskte Garborg ei kløyving av kongeriket. Ein kan difor ikkje segja at ekteskapet millom Hulda og Arne Garborg på nokon måte arta seg som det ekteskapet Snorre skreiv um i den yngre Edda, ekteskapet til Skade frå Trymsheim og Njord frå Noatun. Hulda og Arne Garborg tok umsyn til den nasjonale samlingi og slo seg til ro på Labråten, dei. Og urna til Hulda «vart sett ned på Knudaheio – saman med urna til Arne Garborg», skriv Hans Eivind Garborg i skriften um Labråten.

Knut Hauge

Forfattaren Knut Hauge døydde 13. april 1999, nær 88 år gammal. Hauge var serleg kjend for romanverket «Sagaen om Ulfsætta» (1965-81), eit ruvande epos om ei bondeätt i Valdres frå 1700-talet til notida. Ei minnerik oppleving var det då utdrag frå bøkene gjekk som opplesingsserie i radioen etter at eg hadde lese bøkene fyrste gongen. Det var forfattaren sjølv som las. Få har skildra bygdesamfunnet i farne tider meir levande enn Hauge.

Knut Hauge debuterte med boka

«Krossen under Torfinnshø» i 1948. Gjenom åra gav han ut ei mengd bøker, novellor, skodespel og artiklar. Nemnast kan òg spaningsboka «Nymåne over Filefjell» (1965). Hauge var ein allsidig skribent, i mange år var han bokmeldar i Nationen og spaltist i Bondebladet med breva frå Ola Rognerud.

I 1977 fekk han den gjæve Aschehoug-prisen for forfattarskapen, ikkje minst for «Ein roman om kjærleiken og døden» (1976). Om nokon hadde trudd at Hauge var ein einsidig fortidsdyrk, synte denne boka at han òg kunne vera ein engasjerande og fordomsfri samtidsskildrar. Romanen er tilmed omtala i litteratursoga «Mellom linjene» av Jan Olav Gatland.

Hauge var ein god talar, m.a. tala han ved Aukrust-statuen i Lom ved hundreårsminnet for Olav Aukrust i 1983. Når ein les mangt av det Hauge har skrive, skjørnar ein at åhøyrarane likte seg under talarstolen hans, for Hauge var meister for ein djerv nynorsk og ei råkande målføring. Bygde-Noreg hadde ein trugen talsmann i bonden og forfattaren frå Valdres.

Knut Hauge tok òg del i lagsarbeidet i norskdomsrørla og var formann i Noregs Ungdomslag 1955-59.

Gudmund Harildstad

Tilskrifter

Vestmannen

Bladstyrar Jostein Krokvik
6143 Fiskåbygd
Telefon 70 02 14 29

Vestmannalaget

Formann Lars Bjarne Marøy
Eliasmarken 14, 5163 Laksevågg
Telefon 55 34 33 77

Ivar Aasen-sambandet

Formann Bjørn Tormod Ringdal
Løvåsbakken 22, 5145 Fyllingsdalen

Vestlandske Mållag

Formann Lars Bjarne Narøy
Eliasmarki 14, 5163 LaksevåggP
Telefon 55 34 33 77

Norrønalaget Bragr

Formann Lars Bjarne Marøy
Tilskrift som Vestlandske Mållag

Målungsdomslaget

Prikken yver i-en

Formann Bjørn Tormod Ringdal
Løvåsbakken 22, 5033 Fyllingsdalen

Norsk Bokreidingslag

Postbok 684, 5001 Bergen
Telefon 55 31 66 29

Høgnorskringen

ved Håvard Tangen
Grensa 8, 0159 Oslo
Telefon 22 33 68 10

Norsk Målungdom

Øvre Slottsg. 5, 0157 Oslo
Telefon 2216155 / nmu @ nynorsk.no

Noregs Mållag

Kirkegata 32, 0105 Oslo
Telefon 22 47 71 00 / Faks 22 47 71 01

Medaas og Skauge heidra i «Fjellbekken»

Two spelemenn frå Nordhordland, revyskodeselaren Ivar Medaas frå Alversund og spelemannen Magnus Skauge frå Lindås vart utnemnde til heiderslagsmenn i spelemannslaget «Fjellbekken» på årsmøtet nyleg. Ivar Medaas er landskjend både som trubadur og folkesongar, han kom med i «Fjellbekken» alt i 1957, og i 1954 spelte han seg upp i A-klassen på hardingfela. Magnus Skauge frå Lindås kom til Bergen i unge år og hev vore med i laget sidan 1964. Han hev samla mykje folke-musikk frå Nordhordland og hev vore fast spelemann i bygde- og bondeungdomslag i Bergen.

Båe desse fekk diplom og boki Lagssoga um Landslaget for Spelemenn. På same møtet vart ein annan heiderslagsmann, Oddmund Dale, heidra med ei gåva. Han hev vore styremann og kassastryrar i «Fjellbekken» i på lag 40 år og hev skrive hundradtals slåttar på

notar for Arne Bjørndals samling på Universitetet i Bergen.

Formannen, Ingrid Gjertsen, styrde med desse heidringane. Ved valet bad ho seg fri for attval, og ny formann vart Bodil Østmo-Sæter. Varaformann vart Finn Vabø, og Ingrid Gjertsen vart vald til kassastryrar, og Salmund S. Jarane til skrivar. Med i styret kom òg Jan Olsnes. Ettersynsmenn vart Ludv. Jerdal og Henrik Børslid.

Laget hev fenge kulturmiddlar gjennom Norsk Musikkråd, og det er saman med mange andre lag med på tilskipingi Kulturbyen Bergen 2000. «Fjellbekken» hev no 6 heiderslagsmenn. Attåt Medaas og Skauge er det Oddmund Dale, Ludvig Jerdal, Finn Vabø og Salmund S. Jarane. Årsmeldingi fortalte um ikring 30 øvingskveldar og mykje aktivitet elles.

Ludv. Jerdal

Ivar Aasen-sambandet

Ivar Aasen-sambandet er lands-samskipnad åt vestmennene og høgnorskrørla. Sambandet arbeider for målupplysning, måldyrking og målreising.

Sambandet krev fulle rettar for nynorsk i Noreg, og krev i nynorsk full jamstelling for i-målet som Ivar Aasen valde.

Sambandet hev ei sergjerning i norsk målrørla. I Sambandet kann lag og einskilde med vera med, og du må gjerne meldar deg inn i mållag der du bur og beinveges i Sambandet. Skriv deg inn!

Årspengar for beinveges innmelde kr. 50,-.

Innmelding til kassastryraren:

Ivar Aasen-sambandet v/Kolbein Totland, Totlandsvei 370, 5050 Nesttun.

Telefon 55 10 02 48

Postgiro 0814 20 27 209

Minkar språki?

I ei grovutrekning frå fyre krigen stod det at det truleg var kring 4000 mål på jordi. Eit yverslag ein gong i etterkrigstida nemnde med varsemd talet 5000 mål. Etter det siste eg hev sétt, reknar dei no med kring 6000 mål. Kor rett dette talet er, skal eg ikkje ha sagt noko um. Men det hev vore vanleg ei tid å gissa på at talet på språk kjem til å minka, serleg av di sume mål hev fåe bak seg som kann målet og brukar det.

Dette er ei gissing. Og er ho so fullviss? Meiningar um spursmålet bør setjast fram med etterhald og måtehald, men eg fører upp nokre tankar som peikar i onnor leid.

Dei store og vid-dekkjande måli hev ikkje noko æveleg aspekt ved seg. Etter kvart som dei veks, fremjar dei indre motsetnader, dei kann stagnera, og den dagen kjem um aldri so seint at deira tid er ute. Som latinen, som endå hev vore til halvtanna tusundår eller so som eit daudt språk – det vil segja utan tale-målsbakgrunn, so nær som den tillærde i skular, på universitet og anna slikt. Men det var ikkje eitt mål som avløyste latinen, det vart framimot mange, so talet på mål minka ikkje, men det auka. Noko liknande kann segjast um vår heimlege gamalnorsk; tri språk lever i dag etter gamalnorsk – nyislandske, færøysk og nynorsk. Og gamalnorsk – eller norrønt – lever sitt skriftliv.

Både i Tyskland og Frankrike og andre europeiske land vert det nok fyrr eller sidan ei uppløysing eller ei avskaling av måli; fleire enn eitt mål kjem der det fyrr var eitt. Noko stort framsyn trengst ikkje for å skimta dette. Ikkje å

tala um Engelsk som, trass i utspeli serleg til John Honey, nok med tid og stunder vil rivna sundt i eigne og sjølvsten-delege mål, som, for å vera varsam, amerikansk og australsk. Men det er nok spiror til meir øksling i engelsk, same um snuingane der gjeng sakte og helst lyt teljast i hundradår eller tusundår. Um den skotske sjølvråderetten frå komande årsskifte vil syna att i målvegen, er eit framtidsspursmål.

Nynorsk mål er ikkje lite jamført med dei minste fátsmåli. Det er ingen føre for målet i so måte, um det ikkje var for den sernorske galskapen med ustans-lege uro og statstyning av målet innanifrå. Men nynorsk mål stend so sterkt i målføri, at i verste fall kann målreisingi taka til att frå botnen, ubundi av offentleg tvang. Den utvegen finst.

Dei minste måli kann teljast i nokre hundred eller nokre tusund brukarar. Sørsamisk hev visstnok 5-6000 menneske å stydja seg på; austfrisisk hev kring 2000, og sume mål i det tidlegare Sovjet hev ikkje stort meir enn tiandeparten. Kor desse fátsmåli vert varetekne i dag, er ukjent. Vårt nærskyldne grannemål i vest, færøymålet, er i samanlikning eit stormål.

Målet AINU på den japanske øyi Hokkaido, er kome ned på eit sers lågt brukatal av folk i høg alder. Ordet «Ainu» tyder menneske, og det er ikkje påvist skyldskap millom ainu og japansk. Aller siste åri hev det kome ut tri ainu-japanske ordbøker i stort upplag i Japan, og i det japanske tinget hev ein innvald tala på morsmålet sitt, ainu. I radioen på Hokkaido er det sett i gang

språkkurs i ainu, og på internett er målet tilgjengeleg for alle japanarar. Eit døme på at eit ørlite mål som synest daude-dømt, kviknar til nytt liv. Det skil seg på viljen.

Jostein Krokvik

Sogneposten

Nils-Aksel Mjøs sende oss nr. 1-1999 av Sogneposten, bladet til Sognalaget i Bergen, og det er hugnadleg å sjå att dette bladet. Bjarne Målsnes er bladstyrar, og ein stor part av innhaldet er på i-mål, som rett og rimeleg er for eit blad som ber Sogna-namnet. Eit yversyn fortel um kveldar i laget, der me merkar oss at fiskarliv i Ytre Sogn vart utbretta på scenen då spellaget heldt kulturveld i Åsatun. Me merkar oss dertil at ein god slump av lagsfolket er frå Solund og Gulen. Siste årsmøtet var historisk, les me, og det historiske ligg i at laget då sette skilmerkje i soga si, med di dei valde den fyrste kvinnelege formannen sin. Ho heiter Astrid Åsheim og hev tidlegare vore varaformann. Årspengane i laget er no kr 50,-, men skal aukast til kr 75,- frå år 2000, og det er ingen upris, tykkjer me. Sognaposten hev nokre lysingar både frå Sogn og vestlandshovudstaden, og det skal ikkje løynast at millom lysarane er Lerum Fabrikker som nett melde at dei snart skal marknadsføra friskt nynorsk Kjeldevatn.

Høgnorskringen

Høgnorskringen er ein landsdekkjande ring som vil reisa nynorsk i sitt «beste lag» (Aasen). I høgnorsknamnet ligg programmet. Open for alle som er samde i grunntanken. Ringen er med i Ivar Aasen-sambandet. Årspengar kr 50,-.

Skriv til:

Høgnorskringen

Grensa 8

0159 Oslo

Telefon 22 33 68 10

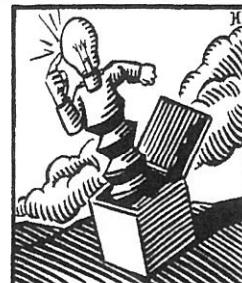
Postgiro 0803. 4591343

DAG OG TID

Lyser opp i målmørkret!

Ring oss i dag og ting avisat til spesialpris;
199 kroner for eit halvt år!

Telefon: 22 33 00 97

Dag og Tid

Pilestredet 8, 0180 OSLO

Tlf. 22 33 00 97 – Faks 22 41 42 10 – E-post:bladstova@dagogtid.no

Tuftekallen 21. januar 1999

Målvisjonar

Av Lars Bjarne Marøy

Gode Vestmenn!

Det er alltid ei utbyding å skulla skriva for dykk. Sume gonger kann det ganga bra og sume gonger meir på det jamne. Emnet i fyredraget i kveld hev sirkla um krig. I Noreg hev me vore utan krig i meir enn 50 år. Dei som ikkje upplevd andre verdskriggen hev soleis lite og inkje evna til å fyrestella seg kva ein krig inneber. Difor skal eg ikkje gjeva meg til å snakka um noko som eg i det heile ikkje hev greida på. Eg skal i staden snakka um noko litt anna. Men lat meg starta upp med assosiasjonen krig.

I målrørsla hev det og til tider vore motsetnader som hev vorte kalla for krig. På 1950-talet snakka ein um borgarkrig i Noregs Mållag. Hallvard Framnes vart utropa til i-målgeneral o.l. Militære samanlikningar hev det vel vore nok av seinare òg. Nynorskelevgerilja vart eit umgrep for ei tid sidan. Men den ideologiske krigföringi er meir interessant. Ord som måletar, måltynar, samnorsk, bokstavstrevar, dialektfantast og hemningslaus knotar er nokre av dei ordi som er i umlaup. Men ordi er no so si sak. Dei råkar ofte i skodda, og er berre grove sorteringsreidskapar. Meir interessant er det med dei målpolitiske brytingane og dei målpolitiske ytringane som fylgjer av desse. Korleis tenkjer folk um oss. Me som fylkar oss i Vestmannalaget. Mytane til dette laget må då vera like lange og gamle som laget sjølv.

Eg skal her leggja fram ein analyse som eg hev havt mykje moro av å tenkja igjenom. Analysen av oss vestmenn er grovt og usakleg skissert, og garantert ein del av ei ideologisk krigföring.

I nokre målfolks augo finst det vonlegt ein del visjonar. Ikkje alle er like visjonære som eg, som ynskjer høgnorsk til einaste riksmål i landet, og som gladeleg diskuterar med kven det skal vera, so sant eg

hev tid til det. Eg ytrar meg slik at ytringi vert eit godt døme på fenomenet røyndomsbrest, segjer sume. Lat dei det. Sume hev gjerne trengt undan visjonane sine. Dei klarar ikkje å tenkja frametter og å drøyma. Dei må ha eit fatigt liv i målrørla.

Men i alle høve, dei som hev visjonar: Det er dei me treng bry oss med. Dei andre kann me gløyma intil vidare. For nokre av dei er det ikkje nok å berre vera visjonær. Ein kann gjerne vera visjonær, men ein må greida å skyna kva som kann slå igjenom. Kva som hev framtid fyre seg? Høgnorsken kann ikkje ha framtid fyre seg. Det er då ingen som vil slutta upp um dette målet. Når eg legg meg ut med folk som meiner dette, brukar eg som eg gjorde greida for i ein tidlegare Tuftekall, so mykje som råd å karikera høgnorsken og fylgjone av å nyttja høgnorsk.

Kritikarane meiner at dette innleider ein krangl som er fyremålslaus. Me kann ikkje vera visjonære på eit slikt grunnlag. Me hev rett og slett feil. Me kann ikkje meina noko slikt. Og døt fører oss til neste plan i analysen av oss. Me er ikkje politiske. Det vil segja. Me er ikkje i stand til å knyta oss opp til det som hev me dei røyndlege maktpolitiske tilhøvi i målpolitikken å gjera. Me berre sit og hyggjer oss med Tuftekallen og med gamaldags kultur og andre ting som ikkje hev noko å segja for den målpolitiske utviklingi, utan å fylgja med i det som skjer av målpolitiske tildriv umkring oss.

Dersom eg so freistar å gjera upptak til noko målpolitisk, so vert alt feil. Stend eg fast på det eg meiner målpolitisk, er eg automatisk diskvalifisert frå å gjera noko. Eg må meina det som er rett. Eg må skyna at visjonane mine ikkje held, og at ein aldri kann vera i stand til å påverka dei målpolitiske maktilhøvi når ein hev Vestmannalaget til høgborg. Når ein hev Vestmannalaget til høgborg, skal ein halda kjeft når målfolk flest samlast.

Eg tykkjer dei fleste vestmenn er altfor flinke til å bøygja seg for denne ideologiske krigföringi.

I røyndi er det målfolk flest som er mest upphengde i rettskriving. Dei er i allfall meir interesserte i det enn eg er. Eg må segja at eg kann ikkje skyna at det er so mange i mållaget som idest bry seg med ulike typar av rettskriving.

Eg trur det er på tide å venda kritikken av Vestmannalaget mot resten av målrørsla. Den beste måten å gjera det på er å setja i gong å arbeida med å få til slikt som målrørsla ikkje fær til av seg sjølv, og å pressa på for å få dei andre målfolki til å

verta politiske. Det er langt frå alle av dei som er so veldig politiske, endå um dei hevdar at me ikkje er det. Når målfolk sluttar å segja at Vestmannalaget ikkje er politisk, då hev eg tru på at det er voner for dei. Og greider dei å halda heilt kjeft når me i Vestmannalaget snakk til dei, då må vestmennene ha kome inn på ein farande veg !!

Men kvifor skal eg nyttja denne analyses som er so barnsleg naiv. Det er vel nett av di fordomane sit so djupt i folk. Men kvifor ikkje dekonstruera heile greida. Plukka heile analyses frå kvarandre. Fyrst av alt, det finst ikkje rette visjonar. Det finst ingenting som borgar for at det berre er den offisielle nynorsken som kann føra til framgang for målrørsla. Vestmannalaget er svært politisk. Me er faktisk ufattelegt politiske. Me er det mest aktive mållaget i heile landet, vert det sagt. Me hev 9 samlingar i året. Me er eit miljø som er ope for kven som helst som hev godhug for målsaki, men ingen er likevel i tvil um kva me meiner og kva me vil. Me er kjende yver heile landet. Gong etter gong møter målet vårt og me sjølv kritikk i pressa. Me møter kritikk for fulle fanfarar. Dei som meiner noko um målsak, gjer seg gong etter gong upp ei mening um kva Vestmannalaget meiner. Når dei gjer det, må dei dessutan taka standpunkt til kva dei skal meina um heile fortidi til målrørsla.

Eg gjer merksam på at Vestmannalaget berre er eit mållag med lokal tilknyting til Bergen.

Eg skulde lika å sjå det mållaget i Noregs Mållag ein kunde gjeva den same målpolitiske attesten som Vestmannalaget. Men det er godt at målfolki set høge krav til oss. Me skal vera glade for alle kritikarane. Det målsynet som ikkje vert sett under kritikk, må då vera aldeles daudt. Soleis er dei kritikarane som vil drepa ned høgnorsken våre beste vener. Me må berre ikkje gløyma at dei er ikkje visjonære og politiske, og i røyndi burde dei halda kjeft!!

**NYNORSK
ANTIKVARIAT**

Pb 9243 Grønland, 0134 OSLO

Tlf 22 19 02 11

Faks 22 19 61 10

epost:

tinging@nynorskantikvariat.no

Kontortid: onsdag

Vestmannen

Ivar Aasen-bøker

Norsk Maalbunad.

Samanstilling av norske ord etter umgrip og tyding. 2. utg. Hefta kr 60,-. I band kr 80,-.

Sunnmørsgrammatikkane.

Red. av Jarle Bondevik, Oddvar Nes, Terje Aarset. 1992. Hefta 180,-. I band 200,-.

Målsamlingar frå Sunnmøre.

Red. av Jarle Bondevik, Oddvar Nes, Terje Aarset. 1994. Hefte 200,-. I band 250,-.

Målsamlingar frå Bergen Stift.

Red. av Jarle Bondevik, Oddvar Nes, Terje Aarset. 1996. Hefta 230,-.

Målsamlingar frå Christiansands og Agershuus Stifter.

Red. av Jarle Bondevik, Oddvar Nes, Terje Aarset. 1997. Hefta 230,-.

Målsamlinger frå Trondhjems og Tromsø Stifter.

Red. av Jarle Bondevik, Oddvar Nes, Terje Aarset. 1998. Hefta 230,-.

Um Ivar Aasen:

Red. Jarle Bondevik og Oddvar Nes:

Aasen-studiar I. Med utgreidinger av Jarle Bondevik, Andrew Robert Linn, Bjarne Ulvestad. 1998. Hefta 160,-.

Arne Garborg: **Ivar Aasen** (miniatyrbok m/fyreord av Trygve Lande). 1996. I band 95,-.

Jostein Krokvik: **Ivar Aasen – sosial frigjerar og nasjonal målreisar.** Livsskildring. 1996. I band 250,-.

Norsk Bokreidingslag

Postbok 684 - 5807 Bergen
Tlf. 55 31 66 29 Faks. 55 32 03 56
Postgiro 0809 3918844

Nynorsk Salmebok

Eg ynskjer å kjøpa
Nynorsk salmebok frå
1920–30 åra.

Gudmund Harildstad
Geitemyrsvegen 73 D,
0455 Oslo.
Tlf.: 22 71 62 76

Verdfulle bøker

Nye bøker:

Arne Horge: Gråskuggen. Festleg barnebok med teikningar av

Dagfinn Instanes og unge hjelparar. I band kr 168,-

Sigurd Sandvik: Stølsguten. Forteljing um den 9 år gamle gjætargutten Ola. Samstundes ei skildring av arbeidsliv og folkeliv i Suldal tidleg i 1920-åri. Hefta kr. 145,-.

Gunnstein Akselberg og Jarle Bondevik, red.:

Heidersskrift til Oddvar Nes 24 artiklar frå mål- og namnegranskning. Hefta kr 275,-

Jarle Bondevik, Oddvar Nes, red.: Ivar Aasen-studiar I

Utgreidinger av Jarle Bondevik, Bjarne Ulvestad og Andrew Robert Linn. Hefta kr 160,-.

Tidlegare år:

Alv Askeland: Folkesuvereniteten, Stortinget og Grunnlovi.

Frisk essay-samling på godt mål um grunnleggjande spørsmål for norsk folkestyre og sjølvstende. Gjelsvik-prisen. Hefta kr 135,-.

Alv Askeland: Kyrkjeljod. Salmar. Hefta kr 115,-.

Conrad Clausen: Festskrift til Ludv. Jerald. I band kr 195,-.

Arne Garborg: Ivar Aasen. Ved Trygve Lande. Miniformat. Kr 95,-.

Hannaas, Clausen, Jerald: Vestmannalaget 110 år. I band kr 200,-.

Jostein Krokvik: Ivar Aasen – diktar og granskar, sosial frigjerar og nasjonal målreisar. Bilete ved Jo Gjerstad. I band kr 250,-.

Jostein Krokvik: Norskrott skriftmåls store fall. Um det nynorske atterslaget i etterkrigstidi. Hefta kr 130,-.

Jostein Krokvik: Ny Hungrevekjja og Jan Prahl. Hefta kr 160,-.

Jostein Krokvik: Mål og vanmæle. Soga um det offentlege målet. Hefta kr 160,-.

Jostein Krokvik: Kjettarord um norsk målalkymi. Hefta kr 24,-.

Sigurd Sandvik: Skriv betre norsk. Rettleiding i målbruk. Hefta kr 115,-.

Sigurd Sandvik: Suldalsmålet II. Ny samling ord og ordlag frå Suldal.

Hefta kr 100,-. **Suldalsmålet I og II** samla for kr 200,-.

Ivar Aasen: Norsk Maalbunad. Norske ord etter umgrip og tyding.

I band kr 80,-; hefta kr 60,-.

Gustav Indrebø: Norsk Målsoga. Det store målsogeverket. I band kr 350,-.

Gustav Indrebø: Kva er målreising. Utvalde artiklar. Hefta kr 50,-.

Gustav Indrebø: På norsk grunn. Hefta kr 125,-.

Inger Indrebø Eidissen: Gustav Indrebø. Ei livsskildring.

Skildra frå nært hald. I band kr 230,-.

Nikolaus Gjelsvik: Von og veg. Gjelsviks høgskatta ervebrev um norsk målföring. I band kr 60,-.

Severin Eskeland: Framandordbok. Einaste nynorske. I band kr 115,-.

Severin Eskeland: Ei minnebok. I band kr 50,-.

Egil Lehmann: Reise det som velt er. Hefta kr 115,-.

Egil Lehmann: Færøysk-norsk ordbok. I band kr. 150,-.

Egil Lehmann: Islendsk-norsk ordbok. I band kr 250,-.

Bed um utførleg boklista!

Norsk Bokreidingslag

Postboks 684 – 5807 Bergen
Tlf. 55 31 66 29 Faks: 55 32 03 56 Postgiro 0809 3918844

Til Lars Bjarne Marøy
Eliasmarken 14
5034 Y. LAKSEVÅG

ISSN 0800-8647

C-BLAD

RETURTILSKRIFT:
Vestmannen
6143 Fiskåbygd

Det er fortalt – um Arne Garborg

Ved Øystein Ulveraker

Når me i dag hører folk i selskapslivet fortelja anekdotar um andre, er det ein leid tendens til at forteljaren skaper ei manet-liknande atmosfære der det iblanda sjølvskrytet stengjer for assosiasjonslyst hjå tilhøyraren. I staden for gleda over ein god profil, eggjar denne snakkemåten snarare til sjølvhevdning og motmæle.

Her kjem to anekdotar om Garborg. Den fyrste, om den yngre Garborg, er etter presten Gunnar Frette (1855-1927) frå Etne, og er fortald av *Olav Frette* i juleheftet *Fra Fjord og Fjære* i 1951. Det var då Gunnar Frette kom til Oslo for å studera, at han kom i saman med Garborg: «Desse to budde på same hybel og heldt mykje saman.. Gunnar utmerkte seg i matematikk. Arne var språkmann. Såleis fekk desse to høve til å hjelpe einannan. Her er ei soge som Gunnar har fortalt frå den tid. Arne Garborg hadde fått seg ny bukse. Persene i ho var knivkvasse. Men det var ikkje etter Arne sin hug. Så fekk han Gunnar med seg til ei utmark i nærlie-

ken av byen. Her gjekk dei då og vassa i lyng og brake (einer) til buksa såg ut som ho var spøta på rundpinne.»

Den andre anekdoten er fortald av *Torolv Solheim* (1907-1995), som mil-lom mykje anna redigerte tidsskriftet *Fossegrimen* i mange år – eit tidsskrift bygd på målpolitisk, nasjonal og sosialistisk grunn:

«Arne Garborg var ingen stortalar. Dessutan hadde han låg røyst, som høyrdest endå lægre ved at han var sterkt bunden av manuskriptet. For å rette på dette hadde Garborg funne ut at han burde snakke fritt mot salen og heller støtte seg til ein sufflør slik teater-folk gjorde.

Det gjekk bra i starten. Garborg snakka nokolunde fritt uover forsamlinga ... men dessverre ... røysta nådde likevel ikkje tydeleg fram til alle. Då kom det frå ein i salen: – Høgare!

Arne Garborg vart fortvila. Han såg seg forvirra ikring. Til slutt vende han seg bakover der sufflören var gøynd, og kviskra – Høgare!

**Godt sagt um
bøker**

Bøker som ikkje vert opna, er berre mursteinar av papir.

Kinesisk ordtak.

Sluttordet

Tala ikkje um di lukka til ein som er mindre lukkeleg enn du.

Pythagoras, kring 585-500 f. Kr., gresk matematikar og filosof

Snakk med oss om Plassering

Vi gir deg betre råd!

KREDITKASSEN

HER FINN DU OSS I HORDALAND:

Arna - Bryggen - Fana - Fyllingsdalen - Landås - Rådhusplass - Åsane
Askøy - Austervoll - Bømlo - Norhordaland - Os - Osterøy - Sotra